

בדרך כלל אינו פוסל עד שיכפר אבל אם הכניס במזיד – פסל אע"פ שלא כיפר³.

אכן, מלשון המשנה משתמע שגם הכנסה גרידא פוסלת במקצת דמה: "יצא אחד מהן לחוץ – הפנימי כשר, נכנס אחד מהם לפנים... חכמים פוסלין", ומשמע שהכנסה דומיא דיציאה, בלא כפרה⁴. ועוד, שמחלוקת התנאים המאוחרים יותר – ר' אלעזר ור' שמעון ור' יהודה – על דם שנכנס לכפר ולא כיפר מובאת מיד לאחר מחלוקת התנאים הקדומים יותר – ר' יוסי הגלילי וחבריו – על מקצת דמה, ומשתמע שמחלוקתם מוסבת גם על "נכנס אחד מהם לפנים" שבדברי ריה"ג וחבריו, ולדעה שהפסול לא תלוי

בכפרה בפועל – הרי זה גם במקצת דמה.

סיכום

נחלקו ר' יוסי הגלילי וחכמים בחטאת חיצונית שמקצת דמה נכנס להיכל, האם נפסל כולו, ומחלוקתם לשיטתם במקור פסול זה (ירושלמי; רש"י). הלכה כחכמים שכל הדם נפסל (רמב"ם). נחלקו המפרשים בדעתו, האם דין זה נאמר דווקא כשהיזה בפנים (אור שמח; מעיל שמואל), בניגוד למי שהכניס את כל הדם, שאם עשה כן במזיד פסל אפילו אם לא כיפר; או שדין מקצת דמה שווה לדין כל דמה (כסף משנה; אבן האזל).

מערכה קצד. חטאת שדמה נכנס להיכל ב"דרך משופש" (פב,ב)

לקדש הקדשים עובר בהיכל² על כך מתרץ אביי: "לא נצרכא אלא לדרך משופש", כלומר, מדובר בדם שנכנס לקדש הקדשים בדרך עקיפה, שלא דרך ההיכל, ולפיכך לא נפסל מחמת המעבר בהיכל אלא רק מחמת כניסתו לקדש הקדשים³. רבא מקשה על תירוץ זה: "והא 'הבאה' כתיב ביה!"⁴, כלומר: לשון ביאה והבאה משמעה דווקא בדרך הרגילה, וכניסה בדרך משופש איננה בכלל זה!

דוגמא ליסודו של רבא מצאנו בגמ' בשבועות (יז,ב): "הנכנס לבית המנוגע דרך אחוריו, ואפילו כולו חוץ מחוטמו – טהור, דכתיב: 'והבא אל הבית', דרך ביאה אסרה תורה... תניא נמי הכי... טמא שנכנס דרך גגין להיכל – פטור, שנאמר 'ואל המקדש לא תבא', דרך ביאה אסרה תורה". אלא שבעניינינו יש חידוש מיוחד, שאפילו בלשון הופעל "הובא את דמה" ו"יובא מדמה", וביחס לחפץ ולא לאדם, הרי זו דרך ביאה דווקא⁴.

המקור בתורה לדין שחטאת חיצונית שדמה נכנס להיכל נפסלה הוא הכתוב: "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל, באש תשרף" (ויקרא ו,כג), וכן הכתוב: "הן לא הובא את דמה אל הקדש פנימה" (ויקרא י,יח, עיין לעיל מערכה קצב). הסוגיה מבררת את הגדרת ה'ביאה' האמורה כאן, האם מדובר על ביאה באופן מסוים דווקא.

מחלוקת האמוראים ופסק ההלכה

בברייתא (שמקורה בספרא שמיני פרק ב,ה) נדרש כפל הלשון "אל הקדש פנימה": "אין לי אלא פנימה [כלומר, קדש הקדשים], היכל מניין? ת"ל: אל הקדש". הגמ' מתקשה בשאלה: מדוע לא נאמר בפירוש "אהל מועד"¹, ואז לא היה צורך לציין את קדש הקדשים, ואפילו לא כ"מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא", שכן בלאו הכי כל הנכנס

שאינו כוונת אביי לומר שהמילה "פנימה" היא שמחדשת שיש חיוב גם בדרך משופש (שהרי אם זו היתה כוונתו – אין צורך בכלל "טרח וכתב לה קרא"). אביי מניח בפשטות שאין זה משנה כיצד יוכנס הדם, ובא רק לומר שבאופן האמור יתכן להיכנס לקדש הקדשים ולא להיכל.

בעל 'מעייני גנים' מפרש אחרת (נראה שהבין כך בפשטות, ולא ציין שאינו כרש"י): המילה "פנימה" באה לרבות הבאה לקדש הקדשים בדרך משופש, והחידוש בה אינו רק שקדש הקדשים פוסל אלא גם שדרך משופש פוסל, ומקדש הקדשים למדנו גם להיכל. לפי זה מובנת המילה "אלא" בפתח תירוץ של אביי (שנתקשה בה בשפת אמת), ממנה משתמע שתירוץ שונה מהותית מביאורו של רבה לפניו. מאידך, לפי פירוש קשה קצת קושיית רבא "והא הבאה כתיב", שכן לדבריו גם אביי עמד על החידוש שבדבר ולדעתו המילה "פנימה" באה להוציא ממשמעות "הבאה" ולחדש שכאן גם הבאה שלא כדרכה פוסלת.

לגבי טבילת כלי במקוה נאמר: "במים יובא" (ויקרא יא,לב), ולא שמענו חילוק לגבי אופן הביאה. נראה שהדבר תלוי בסברה: בטבילה לרוב הדעות אין צורך בכוונה (עיין חולין לא,א ושו"ע י"ד סי' קצח סמ"ח), ומכאן שעצם המציאות של הכלי במים היא המטהרת, וממילא לא מסתבר שהקפידה התורה על אופן הכניסה למים. לעומת זאת כאן ההכנסה לכפר היא הפוסלת (עיין מערכה קצד הערה 3), ולכן יש מקום להקפדה על אופן הכניסה. לדעה (שם) שר' יוסי הגלילי אינו מצריך כוונה לכפר – אין מקום לדברינו, שכן הברייתא כאן היא מריה"ג, עיין הערה 1.

3. כך כותב גם באבן האזל, עיין בסוף דבריו, אלא שחילק במכניס מקצת דמה ולא כיפר, שאם הכניס לכפר – פסל הכל, ואם הכניס שלא על מנת לכפר – פסל רק את הדם שהכניס.

4. אם כי, לכל הדעות הדמיון בין הכנסה להוצאה איננו מלא: בהכנסה הכל מודים שנדרשת לפחות כוונה לכפר, עיין במערכה קצד והערה 3, ואילו היציאה מהעזרה פוסלת גם בלא כוונה לכפר, ורק במחשבת חוץ למקומו נדרשת כוונה לזרוק את הדם בחוץ.

1. רש"י (ד"ה אלא הכא) מציע "היה לו לפרש היכל ולשתוק", אבל לא מצינו שהמשכן במדבר נקרא "היכל", וכנראה אין כוונת רש"י למילה "היכל" אלא לביטוי המורה בוודאות על ההיכל, כגון "אהל מועד". בספרא (שם) דרשה זו היא מדברי ר' יוסי הגלילי, ונראה שלדעת חכמים איננו זקוקים ליתור "אל הקדש פנימה" כדי ללמוד שהיכל פוסל, שכן לשיטתם הדבר מפורש בפסוק השני: "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד" (אך עיין בעזרת כהנים לספרא שם).

2. מקושיה זו משתמע שהכניסה להיכל פוסלת אפילו אם לא כיפר, עיין מערכה קצד, הערה 12.

3. רש"י מבאר, שאמנם עדיין ניתן לדעת את דין קדש הקדשים בקל וחומר מן ההיכל, אבל מכיוון שקיימת אפשרות שהדם יפסל רק מחמת קדש הקדשים ולא מחמת ההיכל – ניתן כבר לומר "מילתא דאתיא בקל וחומר" וכו'. לפי דבריו נראה,

ההיכל, ומדברי רבא עולה שמדובר על כניסה באופן משונה ומוזר, שאינו "דרך ביאה", בניגוד לכניסה דרך פתח כלשהו (עיין ד"ה אלא אמר רבא: "לעולם דעייליה דרך פתחים"); ואילו במנחות מדובר על כניסה דרך פתח, שחריגותה מתמצית בכך שאיננה לכיוון מזרח, ותו לא. אכן, רש"י מפרש שם באופן אחר מפירושו כאן: "למעוטי דרך משופש – כגון שחתר החומה של לפני ולפנים ועשה פתח בדרום או בצפון ונכנס, ולא נכנס בפתח שבמזרח שיהא פניו למערב, אי נמי נכנס בפתח וצידד באלכסון והלך לצדדין לא מיחייב, ד'אל פני' בעינן, שיהו פנים אל פנים מזרחי של כפורת. משופש – כמו משובש, דפי"א ובי"ת מתחלפין".

שיטת תוספות: 'דרך משופש' – אינו מיועד למעבר כלל

תוס' (כאן ד"ה לא נצרכא ושם ד"ה למעוטי) דנים ביחס שבין הסוגיות, ומהלך דבריהם טעון בירור: תחילה הוכיחו שהגמ' במנחות עוסקת ב"דרך משופש" הנחשבת כ"דרך ביאה", שהרי אם איננה דרך ביאה – יש למעט אותה מכלל חיוב על פי הפסוק "ואל יבוא בכל עת אל הקודש", ואין צורך בלימוד מיוחד מ"אל פני הכפורת". אם כן מתעוררת סתירה לכאורה בין הסוגיות בשאלה האם "דרך משופש" נחשבת "דרך ביאה". אולם בהמשך כותבים תוס': "אבל הכא כשנכנס דרך לול שהיה בעליית בית קדשי קדשים שבו היו משלשלים את האומנים בתיבות, דרך ביאה הוא, דלכך נעשה". תוס' מפרשים שגם בסוגיה כאן מדובר בלול שהוא "דרך ביאה", בסתירה לכאורה לדברי רבא!

נראה שלכן הגיה השטמ"ק (אות כג) "במנחות" במקום "הכא"⁷, ופירוש הדברים כך: תוס' סוברים כרש"י שיש לפרש באופן שונה את "דרך משופש" בשתי הסוגיות, אבל חולקים עליו באופן הפירוש: רש"י סבור שהלולים הנ"ל אינם "דרך ביאה", ואילו תוס' סוברים שמכיוון שנעשו לשם כניסה – הרי זו "דרך ביאה"⁸. לכן ניתן לפרש את הסוגיה במנחות על לולים אלה, אבל בגמ' כאן, אם נפרש כרש"י שמדובר בכניסה דרך הגג – הרי שעלינו להעמיד בכגון ששבר את התקרה ונכנס (כפי שפירשו תוס' את הגמ' בשבועות). תוס' מוסיפים פירוש אחר ל"דרך משופש" בגמ'.

7. נראה שהמילה "הכא" השתרבבה מהעתקה של נוסח התוס' המקביל במנחות, עיין שם. ראייה לגרסת השטמ"ק מכך שתוס' מוסיפים להביא את פירוש רש"י שם על הנכנס לקדש הקדשים בפתח הרגיל והולך באלכסון, שוודאי אינו מתאים לסוגיה כאן (אפילו לא לדעת אביי, שהרי ההולך כך מכניס את הדם להיכל לפני קדש הקדשים).

8. לכאורה לדברי תוס', שהלולים הם "דרך משופש" הנחשבת "דרך ביאה", יכול היה רבא לתרץ את הברייתא כאן בדומה לדברי אביי, שהיא עוסקת בלולין אלו, ולמה נטה לגמרי מפירוש אביי? על כך יש להשיב, שרבא העדיף לפרש באופן שלא נצטרך לומר "מילתא דאתיא בקל וחומר" וכו' (עיין תוספת קדושה).

יש להעיר בעניין שלשול האומנים דרך הלולים, שמסתבר שבחרו בדרך זו ולא נכנסו כדרכם עם התיבה (והרי בלאו הכי היו צריכים ללכת מהמקום שתחת הלול אל המקום שטעון תיקון, כמו שכתב בעזרת כהנים במידות שם) כדי למעט באיסור הכניסה לקדש הקדשים, שלא יכנסו כדרך ביאה (שפת אמת פסחים כו,א), וממילא יוצא כדעת רש"י שהלולים אינם "דרך ביאה".

הלכה כרבא, כמקובל במחלוקותיו עם אביי (רמב"ם הל' פסולי המוקדשין ב,יג).

שיטת רש"י: 'דרך משופש' – הלולים שבגג

רש"י (ד"ה לא נצרכא) מפרש: "שלא כדרכו, כגון דרך גגין ועליות⁵ בית המקדש בלולין... ומשופש – עקים, כך שמעתי במנחות בהקומץ רבה". נראה שכוונת רש"י ללולים המוזכרים במשנה במידות (פ"ד מ"ה): "ולולין היו פתוחין בעליה לבית קדש הקדשים, שבהן היו משלשלין את האומנים בתיבות כדי שלא יזונו עיניהן מבית קדשי הקדשים".

לולים להורדת האומנים. במשנה במידות נאמר שהיו פתחים בתקרת קדש הקדשים, כדי להכניס דרכם את בעלי המקצוע העוסקים בשיפוע קודש הקדשים. הללו הוכנסו בתיבות סגורות, כדי שלא יראו בקדש הקדשים יותר מן הנצרך לעבודתם. מדברי רש"י נראה, שהכניסה דרך לולים אלה היא "דרך משופש", והדם הנכנס כך אינו נפסל.

רש"י רומז לגמ' במנחות (כו,ב), שם מופיע המושג "דרך משופש" בהקשר דומה, לגבי האיסור להכנס לקדש הקדשים: "אל פני הכפורת – למעוטי דרך משופש, כדתנא דבי ר' אליעזר בן יעקב: אל פני הכפורת קדמה – זה בנה אב, כל מקום שנאמר פני – אינו אלא פני קדים". מבחינה מילולית המושג זהה, אבל מבחינה עניינית הנושאים שונים: בזבחים מדובר על הגעה לקדש הקדשים שלא דרך

5. הכניסה דרך גגין מעוררת קושי, שכן קיימא לן: "גגין ועליות לא נתקדשו" (פסחים פו,א), ודינן כמחוץ לעזרה, ונמצא שהדם בלאו הכי נפסל ביוצא! בשפת אמת אף סובר, שלאחר שהדם נפסל ביוצא לא חל עליו פסול נוסף מחמת הכניסה להיכל (ונפקא מינה שאינו פוסל את הדם הנשאיר בעזרה). ואפשר שרש"י לא דדק בדבר, אלא ציין את הכניסה דרך גגין כדוגמא בעלמא לכניסה שלא כדרכה, על פי הגמ' בשבועות הנ"ל.

באשר לעליות, מבואר בגמ' בפסחים שם שעליית ההיכל נתקדשה כהיכל, ואסור להכנס אליה שלא לצורך. ממילא מתעוררת שאלה הפוכה: מדוע הדם לא נפסל מחמת כניסתו לעלייה? על כך יתכן להשיב, שמכיוון שנאמר בתורה "אשר יובא מדמה לכפר" לא די בכניסה למקום הקדוש בקדושת ההיכל, אלא נדרשת כניסה עד שיהיה הדם ראוי לכפרה כחטאת פנימית, דהיינו שיהיה סמוך למזבח הזהב או הפרוכת (ראה גם להלן הערה 12 על דם שנכנס לאולם ולא להיכל).

6. בצאן קדשים מגיה: משובש, כנראה מחמת הסיפא "כך שמעתי במנחות", והרי במנחות פירש "משופש כמו משובש", כדלקמן. אבל אפשר שכוונת רש"י לפירוש שם שמדובר בהליכה באלכסון.

משופש" שונה בשתי הסוגיות, ושם מדובר בפתח רגיל, שרק כיוון ההליכה בו אינו רגיל. ב. הגדרת "דרך ביאה" שונה בשני העניינים (ר"י דאורליני"ש).

שיטת הרמב"ם: 'דרך משופש' – פתח קטן

הרמב"ם (הל' פסולי המוקדשין ב,יג) פוסק: "שדם חטאת שנכנס להיכל... אסורה... והוא שיבוא דרך שער ההיכל, שנאמר 'יובא', דרך ביאה, אבל אם הכניסו בפשפש או דרך חלון או גג – אינו נפסל". נראה שפירש את המושג "דרך משופש" מלשון פשפש (ר"י קורקוס), שהוא "שער קטן" (הל' בית הבחירה ד,ג, וכן בערוך ערך פשפש: שער קטן בתוך שער גדול), ומכאן חידש שהדם נפסל רק אם נכנס בשער ההיכל הראשי, ולא דרך הפשפשים הסמוכים לו (עיין הל' בית הבחירה שם), למרות שאחד מהם (הצפוני) משמש לכניסה לצורך פתיחת שער ההיכל¹². אמנם לא מצאנו פשפש בכניסה לקדש הקדשים (ועיין גיטין נד,ב ורש"י ד"ה דלמא דחזיניה בפשפש), ושמה משום כך הוסיף הרמב"ם "או דרך חלון או גג", כלומר: מילולית "דרך משופש" הוא דרך פשפש, והדבר מובן לגבי ההיכל, ואילו בהקשר של קדש הקדשים הכוונה לחלון או גג.

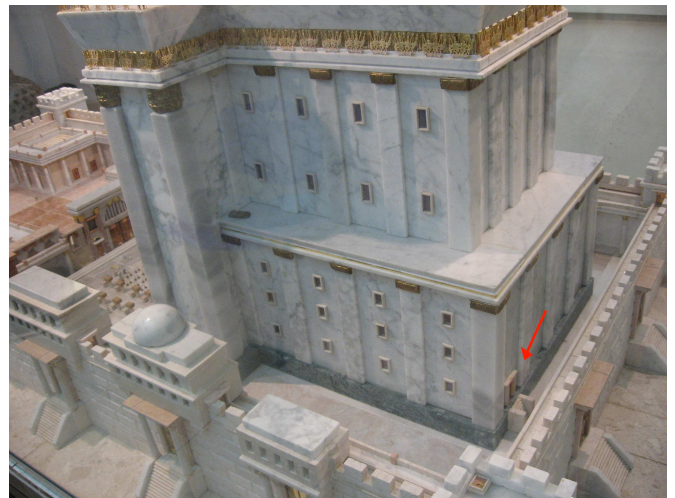
שיטה זו טעונה הסבר: מדוע כניסה דרך שער קטן איננה "דרך ביאה"? נראה שטעם הדבר, שהפסול בדם חטאת נאמר רק על הבאה כפי שמקובל להביא את דם החטאת הפנימית¹³, ולכן רק הבאה בפתח הראשי פוסלת. אפשר שזוהי גם כוונת חילוקו של הר"י מאורליני"ש הנ"ל בין הבאת הדם להבאת גוף האדם: הבאת דם נאסרה דווקא באופן שבו רגילים לעשות זאת, ואילו כניסת האדם נאסרה בכל אופן סביר.

כשהיזה מן הדם בפנים

בקרן אורה (פב,א ד"ה כיון דאיכא חטאת ואשם) נקט, שהקולא בדרך משופש איננה אלא בדם שנכנס ולא כיפר, אבל אם כיפר – פסול בכל מקרה. לעומתו, החזון איש (זבחים סי' יח סק"א) כתב שמשמע שאין חילוק בדבר. ראה לדבריו מכך שלשון הבאה נאמרה בשני הפסוקים: "הן לא הובא את דמה" העוסק בהכנסה גרידא, ו"אשר יובא מדמה

כאן? לא מדובר בכניסה דרך הגג, אלא דרך הלול שאחורי בית הכפורת, שאף הוא אינו מיועד לכניסה ויציאה (ראה בגמ' לעיל נה,ב ובתוס' שם ד"ה שנים), ואינו "דרך ביאה".

בסוף התוס' מובאים דברי ר' יעקב מאורליני"ש, שמקשה מדוע דרך משופש נחשבת במנחות כדרך ביאה ובסוגיותנו לא. נראה שהבין שבשתי הסוגיות מדובר באותו "דרך משופש", ולא כמהלכו של תוס' עד כאן¹⁰. ותיירץ, שיש לחלק "בין הבאת הדם לביאת גוף האדם". נראה שכוונתו כך: מדובר בפתח קטן, שדרכו של אדם להיכנס בו לפעמים ולכן לעניין איסור הכניסה לקדש הקדשים הרי זו דרך ביאה, אבל אין דרכו של אדם להוביל דם בפתח צר, מחשש שישפך, ולכן לענייננו אין זו דרך ביאה¹¹.

לול אחורי בית הכפורת. לול זה לא נעשה לשם כניסה ויציאה, אלא רק כדי להגדיר את אחורי בית הכפורת כ"פתח אהל מועד" הכשר לשחיטה (גמרא לעיל נה,ב). לדעת תוספות, הכניסה דרכו היא "דרך משופש" שאיננה פוסלת את הדם.

תמצית הדברים: הסוגיה עוסקת ב"דרך משופש" שבה ניתן להגיע לקדש הקדשים בלי לעבור בהיכל, וגם איננה "דרך ביאה". רש"י מפרש שהכוונה ללולים בגג קדש הקדשים, ותוס' חולקים וסוברים שדינם כ"דרך ביאה", בגלל שנועדו לכך, אלא מדובר כאן במי ששובר פתח מיוחד, או שנכנס בלול שבקיר אחורי בית הכפורת, שלא נועד כלל למעבר. בסוגיה במנחות נראה ש"דרך משופש" אף היא "דרך ביאה", ועל כך נאמרו שני תירוצים: א. ה"דרך

9. נראה ש"עוד יש לפרש" חוזר לסוגיה כאן, וכך משתמע משינוי הסגנון בתוס' ומהשוואת התוס' במנחות שם.

10. כנראה דברי התוס' כאן משולבים מפירושים שונים, ועיין במבוא א, שם הערנו על דרך עריכת התוס' בזבחים.

החזון איש (זבחים סי' כ-ב סק"ב) פירש אחרת, שכל מהלך תוס' עד כאן עוסק גם בסוגיה פה, ואף אותה העמידו בלול (ולפי זה אינם חולקים על רש"י). אמנם כתבו שהלול הוא "דרך ביאה", אך זאת משום שגם אביי מודה שבעיני דרך הבאה, ולדעתו לול הוא דרך ביאה. ר' יעקב דאורליני"ש בא להסביר את דעת רבא, מדוע לדעתו הלול אינו "דרך ביאה", בניגוד לגמ' במנחות, ועל כך תשובתו, שרבא חולק על אביי בנקודה זו וסובר שדרך משופש אינו דרך ביאה בענייננו, כי בעיני הבאה כדרך כל המכפרים. ברם, מלשון רבא "והא הבאה כתיב ביה" לא משמע כפירושו, שהרי לדבריו גם אביי מודה ביסוד זה, והיה ראוי לרבא לומר "והא לאו דרך ביאה היא".

11. אפשר שכוונתו בזה ליישב את פירוש רש"י: הלולים בגג קדש הקדשים אינם

"דרך ביאה", למרות שהם מיועדים לכניסה, כי אינם מתאימים להכנסת דם. ר' חיים הלוי (הל' ביאת המקדש ג,כא) פירש את דברי ר"י מאורליני"ש כחילוק מהותי, שבביאת אדם אין תנאי של "דרך ביאה" כשנכנס כל גופו, עיין שם באריכות. אבל מלשון השטמ"ק כאן (אות כו), המוסיף את המילים "דהיינו ביאה ריקנית", נראה שפירש כאמור, שזהו חילוק מעשי בין כניסת אדם בגפו לבין כניסה עם דם.

12. "שער היכל" זה עומד לפנים מן האולם (עיין הל' בית הבחירה שם הל' זח-), ונראה מכאן שהכנסת הדם לאולם איננה פוסלת עד שיכנס להיכל, ולפיכך כשנכנס לאולם כדרכו ומשם נכנס להיכל דרך הפשפש – לא נפסל. זאת, בניגוד לכאורה למשתמע ברמב"ם שהאולם קדוש כהיכל (עיין מערכה קלג). ויש ליישב על פי מה שהתבאר לעיל (הערה 5), שדם חטאת נפסל לא מחמת הגעתו לקדושת ההיכל אלא מחמת הגעתו למקום כפרתה של חטאת פנימית, ולכן האולם אינו פוסל.

13. הדבר מתקשר לטעמו של דין זה, שהוא ההידמות לחטאת פנימית, כפי שהתבאר במערכה קצב.

(עיין מערכה קצו), וממילא משמע שגם כשהיזה הכניסה צריכה להיות כדרך ביאה.

סיכום

דעת רבא שדם שהובא להיכל או לקדש הקדשים ב"דרך משופש" אינו נפסל, שכן אין זו "דרך ביאה", וכן הלכה (רמב"ם).

בראשונים מצאנו כמה הגדרות ל"דרך ביאה" הפוסלת לעומת "דרך משופש" הכשרה: א. שיטת רש"י: כניסה בפתח היא "דרך ביאה", וכניסה בלול, אפילו כזה שמיועד לכניסת האומנין, היא "דרך משופש". ב. שיטת תוס': כל כניסה במקום המיועד למעבר, כגון הלולים בגג, היא "דרך ביאה", ואילו כניסה במקום שאינו מיועד למעבר, כגון שפרץ פתח מיוחד או נכנס דרך הלול שבקיר ההיכל, היא "דרך משופש". ג. שיטת הרמב"ם: רק כניסה בפתח הראשי היא "דרך ביאה", ואילו כניסה בפתח צדדי היא "דרך משופש". שיטת ר"י מאורליני"ש ש"דרך ביאה" היא באופן המתאים להבאת דם, ואפשר שדעתו כרש"י או כרמב"ם.

נחלקו אחרונים במי שהכניס דם בדרך משופש והיזה ממנו בפנים, האם נפסל (קין אורה) או לא (חזון איש).

הפשפשים בשער היכל. לצד שער היכל היו פשפשים קטנים, שדרכם נכנסו הכהנים בכל בוקר אל ההיכל פנימה, ופתחו מבפנים את דלתות היכל הגדולות (תמיד פ"ג מ"ז). הרמב"ם מחדש, שהכנסת הדם הפוסלת היא רק דרך הפתח הראשי של ההיכל, ולא דרך הפשפשים הצדדיים.

לכפר" העוסק בהכנסה וכפרה. גם ברמב"ם משתמע שהפסול בדם שהיזה ממנו בפנים אינו אלא משום הכניסה

מערכה קצה. דם חטאת שהכניסו להיכל על מנת להזות ממנו בקדש הקדשים (פב,ב)

על מנת לכפר בו אלא בפנים, שכן קיימא לן שהפסול הוא ב"אשר יובא את דמה לכפר", בכניסה על מנת לכפר (עיין מערכה קצו), וממילא משמע גם שעסקינן במי שהכניס בפועל עד אותו מקום שנתכוון לכפר בו. אם כן, עצם הדין שבמקרה זה הדם לא נפסל בהיכל – אין בו חידוש, ובאה התורה רק לחדש, שבכניסתו לקדש הקדשים – נפסל. ואמנם דין זה יכול להילמד בקל וחומר מן ההיכל, אבל "מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא". הגמ' הקשתה מדוע יש צורך לכתוב את קדש הקדשים, אפילו בתורת "מילתא דאתיא בקל וחומר", שכן אין מציאות כלל להכניס לקדש הקדשים בלא ההיכל, ובתירוץ מחדש רבא שיש מציאות כזו, כשלא התכוון לכפר בהיכל. השני, שדין זה עצמו שמחדש רבא הוא הנלמד מן הפסוק, והתורה מציינת את קדש הקדשים כדי להשמיע שמעבר בהיכל ללא כוונה לכפר בו אינו פוסל. בקרבן אהרן (שמיני פרק ב,ה) כתב כפירוש הראשון, ואילו מרש"י (ד"ה אלא אמר רבא) נראה כפירוש השני: "ואשמועינן קרא דהיכא דחשיב עליה... לא מיפסיל עד דמטי לפנים"¹. להלן יתבאר שיש הבדל משמעותי בין שתי הדרכים.

השמטת הרמב"ם וטעמה

הרמב"ם לא הביא דין זה בהלכותיו, שהמתכוון להזות

בהמשך לדיון על דם חטאת שנכנס לקדש הקדשים, דנה הגמרא באפשרות שדם הוכנס להיכל מתוך כוונה להזות ממנו בקדש הקדשים, ולבסוף הכהן לא נכנס לקדש הקדשים: האם כניסה להיכל בכוונה זו נחשבת ככניסה לכפר, הפוסלת?

הסוגיה ופירושה

בברייתא (שמקורה בספרא שמיני פרק ב,ה) נדרש כפל הלשון "אל הקדש פנימה": "אין לי אלא פנימה [כלומר, קדש הקדשים], היכל מניין? ת"ל: אל הקדש". הגמ' מתקשה בשאלה: מדוע לא נאמר בתורה בפירוש הדין שכניסה להיכל פוסלת, ואז לא היה צורך לציין את קדש הקדשים, שכן בלאו הכי כל הנכנס לקדש הקדשים עובר בהיכל! על כך מתרץ רבא: "כל מידי דחשיב עליה לפני ולפנים – לא מיפסל בהיכל", כלומר: התורה מציינת בנפרד את קדש הקדשים מחמת מקרה מסוים שבו הדם נפסל מחמת הכנסתו לשם ולא נפסל משום המעבר בהיכל, והוא כשמכניס את הדם להיכל על מנת לתת ממנו בקודש הקדשים.

ניתן להבין את תירוץ של רבא בשתי דרכים: האחת, שהדבר פשוט שדם אינו נפסל בהיכל אם נכנס אליו שלא

1. עמדו על כך ב'למטה יהודה' ושפת אמת. לדיון דומה על תירוץ אביי לשאלת הגמ' עיין במערכה הקודמת הערה 3, ושם נראה ברש"י כאפשרות הראשונה דווקא.